

Solmut auki – kevyesti!

Arto Mustajoki: *Kevyt kosketus venäjän kieleen*. Helsinki: Gaudeamus, 2012. 275 s., liitteet. ISBN 978-952-495-256-9.

Helsingin yliopiston venäjän kielen professorin Arto Mustajoen tuorein suomenkielinen kirja *Kevyt kosketus venäjän kieleen* on ollut tietokirjana melkoinen hitti. Kirja oli Tieto-Finlandia-ehdokkaana vuonna 2012 eikä syyttä, sillä ollakseen *kieltä* käsittelevä tietokirja, se on erittäin mielenkiintoisesti kirjoitettu. Mustajoki asettaa kirjan tavoitteeksi avata salaperäistä, maailman kahdeksanneksi puhutuinta naapurin kieltä myös sellaisille, jotka eivät osaa venäjää. Kirjan tarkoitus ei tekijän mukaan ole opettaa kieltä vaan purkaa sen ympärillä leijuvaa mystiikkaa. En osaa arvioida sitä, miten kirja avautuu sellaiselle lukijalle, joka ei osaa kieltä lainkaan tai tunne kyrillisiä kirjaimia, mutta kaltaiselleni, hieman kieltä osaavalle ja venäläistä kulttuuria jonkin verran tuntevalle, kirja avaa uusia ja kiehtovia näkökulmia – aivan kuten tekijä toivookin.

Kirjaa lukiessani mieleeni nousi useammankin kerran omat kokemukseni tuon haastavan, joskin kiehtovan kielen parissa. Suhteeni venäjän kieleen on varsin pragmaattinen, sillä ryhdyin opiskelemaan kieltä vasta yliopistossa kiinnostuttuani Venäjän historiasta. Halusin tehdä opinnäytteeni alueesta, joten tarvitsin kieltä voidakseni lukea venäjänkielisiä arkistoaineistoja ja tutkimusta. Toki venäläinen kulttuuri kiinnosti minua, mutta suhteellisen etäisesti, eikä suinkaan siten, että olisin kokenut vastustamatonta halua sukeltaa välittömästi kielen kaikkiin nyansseihin. Olennaista oli, että

arkistoaineistoista pystyi luotettavasti tulkitsemaan periaatteella kuka teki mitä, milloin ja kenelle. Kävin kielikurssini yliopiston kielikeskuksessa, mutta laadukkaasta opetuksesta huolimatta moni kieliopillinen seikka jäi epäselväksi erityisesti siksi, ettei oma logiikkani tuntunut tuovan minkäänlaista apua kieliopin sisäistämiseen. Monet asiat tuli vain opeteltua ulkoa ilman hyvää (tai loogista) muistisääntöä, ja kun kielen käyttöön tuli taukoja, niin sekä kielioppi että sanasto unohtuivat nopeasti. Tuolloin kieltä aktiivisesti opiskellessani olisin tarvinnut *Kevyen kosketuksen* kaltaista opasta, joka avaa kieleen liittyviä loogisia mutkia ja kummallisuuksia siten, että tavallinenkin lukija (pikku siilikin, *jožik*) ymmärtää. Kun logiikka aukeaa, mieleen painaminenkin on helpompaa ja muistijälki pysyvämpi.

Kevyt kosketus venäjän kieleen on melko tuhti opus – 275 sivua – mutta luvut ovat lyhyitä, selkeästi jaettuina ja ennen kaikkea helppolukuisia. Temaattisesti kirja jakaantuu viiteen osaan, jotka kukin käsittelevät venäjän kielen keskeisiä osa-alueita. Alaluvut avaavat näitä osa-alueita eri näkökulmista lukuisin esimerkein. Mielestäni lähestymistapa on onnistunut, sillä jokaisessa luvussa nousi esiin asioita, jotka itse olin kokenut venäjän kielessä haastaviksi ja vaikeiksi ymmärtää. Yksi tyypillisimmistä haasteista venäjän kielessä lienevät lukuisat ässät ja niiden ääntäminen. Itse opin aikanaan tuntemaan ässät mm. harja-, hämähäkki-, tsaari- ja ritariässänä, jotka olivat hauskan ja innostavan venäjän opettajani omia muistisääntöjä, mutta minulle ne eivät koskaan oikein auenneet. Vasta nyt sain käsityk-

sen siitä, millainen logiikka tällä haastavalla kirjainkatrealla on. Samalla kun ”ässästö” laitetaan järjestykseen, saa lukija käsityksen myös venäjän erikoisuuksista kuten nurinperin-eestä, joosta, jaasta ja jeejeestä, joiden avulla kirja auttaa lukijaa ymmärtämään ääntämisen ja translitteroinnin haasteita.

Vaikkei kirjan tarkoitus olekaan opettaa kieltä, on kielioppi saanut oman kiinnostavan ja selkeän kokonaisuutensa. Mustajoki käyttää vertailevaa lähestymistapaa suomen ja muiden kielten kielioppiin, ja saakin sillä monta kielioppisolmua aukeamaan. Lukiessani koin monia ahaa-elämyksiä ja aloin ymmärtää kielen logiikkaa, joka on toki erilainen kuin monessa muussa kielessä, mutta ei kuitenkaan sellaista rakettitiedettä kuin minusta aikoinaan tuntui. Kun ottaa huomioon sen, että moni venäjän kieltä(kin) opiskeleva osaa jo muita kieliä (ainakin omaa äidinkieltään) niin kenties kieliopeissa voisi avata kielen logiikkaa suhteessa lähtökielen. Tutun kielen kautta on mahdollista synnyttää loogisia muistisääntöjä, jotka auttavat painamaan kielen koukerot mieleen siten, että ne siellä myös pysyvät. Muistan edelleenkin monia saksan ja ruotsin kielioppiknoppeja, vaikka käytänkin molempia kieliä suhteellisesti vähemmän kuin venäjää. Mustajoen pitkä kokemus ja syvä kielen ymmärrys välittyvät juuri oivaltavien esimerkkien kautta. Monet aiemmin ylitsepäsemättömiksi pinttyneet kielioppiasiat, kuten vaikkapa liikeverbit ja aspektit, avautuivat aivan uudella tavalla, kun näkökulma niihin muuttui.

Kaikessa vuorovaikutuksessa keskeisessä asemassa on kieli ja kulttuuri(e)n ymmärrys, jotta vältytään kiusallisilta väärinymmärryksiltä ja tahattomilta

loukkauksilta. Sanojen käytölle ja niihin liittyville ongelmille on kirjassa varattu oma osionsa, jossa tuodaan kuvaavin esimerkein lukijan tiedoksi kielellisiä ja sanallisia ansoja, joihin asiaa tuntemattoman on helppo joutua. Alaluku vaarallisista sanoista ja lauseista antaa selkeitä esimerkkejä ongelmallisista ilmaisusta, joissa piilee vaara ilmaista itseään täysin päinvastoin kuin on tarkoitanut. Samaa sarjaan kuuluu myös alaluku tabuilusta ja kiroilusta, jossa tuodaan esiin voimasanojen käytön ongelmallisuus venäjän kielessä. Sivistyneet ihmiset eivät kiroile Venäjällä julkisesti, vaikka suomalaisessa kielenkäytössä voimasanat ovatkin jo osa arkista kieltä. Nyt ymmärrän, miksi harjoitteluni oikean painon löytämiseksi kiroiluun pietarilaisessa pikaruokapaikassa miespuolisten kollegoideni johdolla aiheutti melkoista hämminkiä viereisessä pöydässä ruokailleessa venäläisperheessä. Kiroisanan halusin oppia siksi, että matkustin Venäjällä paljon ja arvelin, että olisi hyvä olla joku yllättävä voimasana valmiina tiukan paikan tullen. Tämä tausta ei luonnollisestikaan välittynyt hämmentyneille paikallisille.

Mustajoki purkaa oivaltavin esimerkein venäjän kielen mystistä hämyä. Kieli on yhtä omaperäinen kuin mikä tahansa muukin kieli. Venäjän kielessä on lukuisia määriä lainoja muualta ja muista kielistä omaksuttuja vaikutteita. Lainasanat ovatkin tuttuja ja hämentäviä kokemuksiä jokaiselle Venäjällä matkailevalle. Erityisen antoisa havainnointipaikka on metro, jossa seinät ovat täynnä pieniä erilaisia palveluita tarjoavia mainoksia. Taannoin tavasin pitkään yhtä mainosta ymmärtämättä sanaa kunnes vihdoinkin sanan ääneen lausuttuani tajusin, että tarjolla olisi ollut kohtuuhintaisia lävistyksiä. *Piercing* oli lainattu suoraan kyrillisiin kirjaimin kirjoitetuksi termiksi. Kieli on

samalla sekä hämmästyttävän globaali että lokaali, ja Mustajoki asettaakin venäjän kontekstiinsa, paitsi slaavilaisessa kieliperheessä, myös maailman kielenä. Oman analyysinsä saa sekä kielen tutkimus että sen käyttö Venäjällä ja Suomessa. Kirjan lopussa on hyödyllinen translitterointikaavio sekä erilaisia nimien oikeinkirjoitusesimerkkejä. Pienet sanastot molempiin suuntiin sekä pieni liite sanonnoista tuovat kirjaan lisäkäytettävyyttä.

Arto Mustajoen *Kevyt kosketus venäjän kieleen* on oivaltava

ja tavallista lukijaa ymmärtävä kurkistus venäjän kieleen ja sen taustalla piileviin lainalaisuuksiin. Kirjaa on helppo suositella kaikille kielistä ja/tai Venäjästä kiinnostuneille, mutta erityisesti niille, joilla venäjän kielen taito on päässyt ruostumaan ja aikaan väkipakolla ulkoa opitut kielioppisäännöt unohtumaan. Kirja tuo aivan uuden logiikan ja näkökulman venäjän kieleen ja innostaa palaamaan uudelleen venäjän kielen pariin.

Sari Autio-Sarasmo

Selittääkö pyhä hulluus venäläisyyden olemusta?

***Holy Foolishness in Russia. New Perspectives.* Ed. Priscilla Hunt & Svitlana Kobets. Bloomington, Indiana: Slavica Publishers, 2011. ISBN 978-0-89357-383-6, 405 pp.**

Teos venäläisestä pyhästä hulluudesta, *jurodstvosta*, pyrkii nimensä mukaisesti esittelemään uusia näkökulmia tähän Bysantista Venäjälle omaksuttuun uskonnollisen asketismin muotoon lähes 400 sivun voimalla. Teos koostuu 13 artikkelista, joiden sarjan aloittavat toimittajien Priscilla Huntin ja Svitlana Kobetsin osittain päällekkäiset katsaukset aiheeseen.

Huntin otsikoiltaan paljon lupaava ”Holy Foolishness as a Key to Russian Culture” toimii sekä houkkuuden ilmiön että teoksen esittelynä. Kirjoittaja määrittelee Bysantista Venäjälle omaksutun Kristuksen tähden houkkuuden olleen uudenlainen keino levittää hengellistä opetusta. Kaksi bysanttilaista kilvoittelijaa, joiden vaikutus ja suosio Venäjällä on ollut voimakasta 1400-luvulta lähtien, ovat Pyhä Simeon Emesalainen ja Pyhä Andreas Konstantinopolilainen.

Pyhän Simeonin hagiografia on peräisin 600-luvulta ja Pyhän Andraean 900-luvulta. He eivät ole vaikuttaneet esikuvina vain urbaaneille Jumalan hulluille, vaan koko venäläiselle kulttuurille yli uskonnollisen elämänpiirin. Ei siis ihme, että kirjan artikkeleista kolme käsittelee Andreas Houkkaa: Hunt itse valottaa toisessa artikkelissaan houkan suhdetta hallitsijaan Pyhän Andraean elämäkerrassa ja venäläisessä urbaanissa houkkuudessa. Nikolai Ju. Bubnov puolestaan tarkastelee samaisen hagiografian vanhauskoisten kuvitettua, käsintehtyä versiota 1900-luvun alusta, keskittyen siihen mistä vanhauskoisten ikonografia ja miniatyyrikuvitus ovat saaneet vaikutteita. Kobets esittelee kyseisen elämäkerran Ohion valtionyliopiston kirjastosta hiljattain löytyneen version kuvitusta.

Miksi venäläinen *jurodstvo* kiinnostaa yhä? Huntin mukaan siksi, että siinä hengellinen opetus puetaan vieraannuttamisen, risti-riitaisuuden ja moniselitteisyyden kaapuun astumatta kuitenkaan ulos siitä uskonnollisesta viitekehystä, jolle venäläisyyden kulttuurin hengellisyys on pe-